

УКРАЇНЬСЬКА МОВА

Зошит-посібник

4

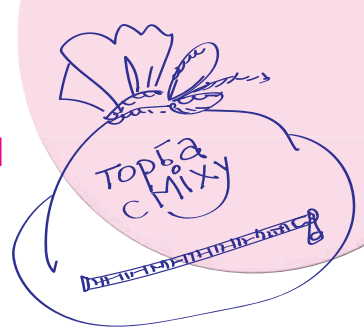
ЧАСТИНА 8

Енергія

ТИЖДЕНЬ ДВАДЦАТЬ ВОСЬМИЙ

Сміємося на здоров'я

Цього тижня ти дізнаєшся:

- Чому в різних мовах сміх передається на письмі по-різному?
- Чи є художній твір, що більший за повість?
- Які члени речення є головними, а які – другорядними?
- Для чого укладають угоду?
- Чи можуть молодші давати поради старшим?

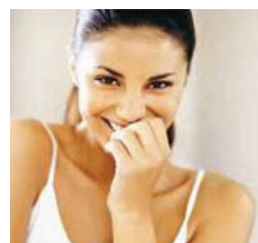
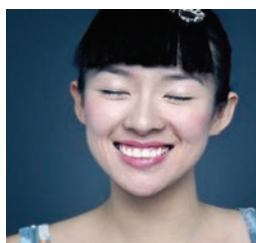

Досліджуймо

1. Чи можна стверджувати, що зображені на світлинах люди відчують позитивні емоції? Чому? Напиши назви емоцій, які «прочитуються» на обличчях людей. Використай слова, подані в довідці.

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____

5. _____ 6. _____ 7. _____ 8. _____

Довідка: задоволення, радість, захват, замилювання, самовдоволення, упевненість, повага, довіра, симпатія, ніжність, любов, вдячність.

- Сміятися у вічі _____

Сміх крізь сльози

Курям на сміх

- 3.** Прочитай твір українського поета Павла Глазового та скажи, у чому полягають особливості **гуморески** порівняно з байкою. Своє припущення перевір на с. 16, де подано визначення цього жанру.

СМІХ І СЛЪОЗИ

Причепились до студента
Лихо та біда:
Неборак англійську мову
Втретє вже склада.
Треться, мнеться,
 посміхнеться...
Не допоможе ж плач.
— І чого б я посміхався? —
Злиться викладач. —

Ви, до речі, хоч це слово
Скажете мені?
Як «сміятись» по-англійськи?
Знаєте чи ні?
А студент повісив носа,
Важко так зітха:
— Як сміятись по-англійськи?
Так же: ха-ха-ха!

- 4. А.** Знайди в прочитаному тексті фразеологізм. Підкресли в переліку негативних емоцій ті, які переживав персонаж гуморески Павла Глазового.

Невдоволення, туга, сум, нудьга, розпач, засмучення, тривога, переляк, страх, жах, жаль, журба, розчарування, безнадійність, образа, гнів, презирство, обурення, ворожість, заздрість, ненависть, злість, ревності, розгубленість.

Б. Чому в різних мовах сміх передається на письмі по-різному?

Пишімо

5. 1. Пригадай різні ситуації спілкування, що супроводжувалися сміхом. Коротко опиши один із таких випадків. Використай подані в довідці прикметники, які характеризують сміх. Скористайся питаннями-підказками.

Хто? Де? Коли? Що? Чому? Як?

Довідка: підбадьорюючий, нахабний, боязкий, дружній, ворожий, лагідний, торжествуючий, сором'язливий, веселий, сумний, знущальний.

2. Послухай розповіді однокласників та однокласниць і скажи, чи може сміх супроводжувати як позитивні, так і негативні емоції.

Досліджуймо

6. А. Переглянь трейлер до художнього фільму «Тім Талер, або Проданий сміх» за QR-кодом.

Цей фільм – казка? Він для дітей чи для дорослих?

Чиє питання записано в титрах: «**На що ти здатен, щоб усі твої бажання здійснювалися?**» Кому воно адресоване?

- ❖ За бажанням запропонуй дорослим разом переглянути художній фільм «Тім Талер, або Проданий сміх».

Б. Прочитай вступ до твору німецького письменника Крюса Джеймса «Тім Талер, або Проданий сміх», за яким знято художній фільм. Чи задумував письменник свій твір як казку?

ВІД АВТОРА

Описану тут історію розповів мені один чоловік років п'ятдесяти, що приїхав до Лейпціга, як і я, наглядати, як друкується одна книжка. (Коли не помиляюся, то була книжка про ляльок та ляльковий театр.) Найцікавіше в тому чоловікові було те, що він, хоч уже й немолодий, умів сміятися так приємно та весело, мов десятирічний хлопчак.

Хто він був, я можу тільки здогадуватись. Невідомо також, коли діялась ця історія, та й ще дещо в ній неясне. (Правда, де з чого видно, що головні події відбувались десь близько 1930 року.)

Треба ще згадати, що писано цю оповідь у перервах між роботою, на зворотному боці великих відбракованих друкарських аркушів. Ось чому книжка й поділена на аркуші, хоч по суті це звичайнісінькі розділи.

Іще хочеться попередити, що вам не багато доведеться сміятися над цією книжкою, хоч мовиться в ній про сміх. Однак зважте й на те, що цей шлях крізь темряву все ж веде, хоч і манівцями, до світла.

Читаймо

7. Прочитай уривок із роману Крюса Джеймса «Тім Талер, або Проданий сміх», щоб дізнатися, як Тім сприйняв пропозицію продати свій сміх.

Роман – великий за обсягом і складний за будовою художній твір, у якому розвивається кілька сюжетних ліній, пов'язаних з долею головних персонажів.

Тім щодуху подався до іподрому. Та хоч як він поспішав, а проте встиг дорогою вм'яти марципан, тільки тричі ляпнувши начинкою, щоправда, один раз на сині святкові штанці.

Картатий незнайомець уже стояв біля брами. Хоч перші перегони давно почались, він не виявляв ані найменшої нетерплячки чи досади. Навпаки, сьогодні він був сама приязнь та ласкавість. Відразу потяг Тіма до садочка при кав'ярні й замовив йому лимо-

наду та ще один марципан. Самі марципани та й марципани! Цілу неділю. А картатий пан із якнайсерйознішим обличчям витинав такі жарти, що Тім аж качався зо сміху.

«А він таки непоганий дядько, – думав хлопець. – Тепер я розумію, чому тато його вподобав».

До того ж незнайомиць тепер дививсь на нього лагідними, привітними карими очима. Якби Тім був спостережливіший, він мусив би помітити, що досі цей пан мав холодні водяво-блакитні очі, наче риб'ячі. Але Тім іще не був дуже спостережливий. То лиш пізніше життя навчило його все помічати.

Нарешті картатий пан заговорив про свою справу.

– Любий мій Тіме, – сказав він, – я дам тобі стільки грошей, скільки ти захочеш. Я тільки не можу викласти їх тобі готівкою на стіл. Але я можу наділити тебе здатністю вигравати будь-який заклад. Будь-який, розумієш?

Тім кивнув головою трохи розгублено. Однак слухав дуже уважно.

– Звісно, цю здатність я дам тобі не задарма. Така здатність, сам розумієш, має велику ціну!

Тім знову кивнув головою. Тоді стривожено спитав:

– А що ж ви за неї хочете?

Хвилинку незнайомиць замислено дивився на Тіма, певне, вагаючись.

– Що... я... за... неї... хо-чу, пи-та-єш? – промовив він нарешті, розтягуючи слова, мов гумку-жуйку. Та потім вони посипались йому з рота так швидко, що годі було й добрати:

– Я хочу, щоб ти віддав мені за неї свій сміх!

– Оце й усе? – спитав Тім сміючись. Але в ту мить він помітив, як чудно, майже сумно дивляться на нього карі незнайомцеві очі, й Тімов сміх урвався навіть без звичайного «ік!» на кінці.

– Ну, то як? – спитав картатий. – Згода?

Тім опустил погляд і побачив перед собою марципани на блю-дечку. Йому згадалася пані Бебер, борг, що він обіцяв заплатити, тоді спало на думку, скільки всякої всячини можна купити, маючи багато грошей. І він сказав:

– Коли це насправді, то я згоден.

– От і добре. У такому разі треба підписати угоду, – картатий пан витяг із кишені якийсь папір, розгорнув його й поклав на столі перед Тімом. – Прочитай уважно!

(Далі буде.)

Переклад українською Юрія Лісняка

Пишімо

8. Уяви, що на місці Тіма Талера перебуваєш ти. Щойно тобі запропонували продати свій сміх. Спробуй, використовуючи опорні речення, висловити своє ставлення до ситуації.

Незвичайна угода

Дивний пан запропонував мені _____

_____ ?

Ця пропозиція здається мені дуже _____

але _____

_____ .

Цікаво, що про це скаже _____

_____, коли _____ ?

Потрібно порадитись із _____,

адже _____

_____ .

А взагалі - _____

Досліджуймо

9. А. Визнач у реченнях підмет та присудок. Випиши з кожного речення всі словосполучення.

Тім щодуху подавсь до іподрому. _____

Тіме, я дам тобі великі гроші! _____

Яке слово в другому реченні граматично не зв'язане з жодним зі слів?

Слова, які в реченні граматично зв'язані між собою, називають **членами речення**. Слова, які граматично не зв'язані з іншими словами, не є членами речення.

Службові частини мови, звертання та вигуки не є членами речення.

Б. Укажи цифрами послідовність визначення членів речення.

Як визначити члени речення

- ☐ Визначити слова, які граматично залежать від присудка або підмета.
- ☐ Визначити присудок і підмет.
- ☐ Визначити залежні слова від слів, що граматично залежать від присудка або підмета.

Пишімо

- 10.** Визнач у реченнях підмет та присудок. Випиши з кожного речення всі словосполучення.

Картатий незнайомець уже стояв біля брами. _____

Тім знову кивнув головою. _____

Члени речення, які складають граматичну основу речення (підмет та присудок), називаємо **головними членами речення**.

Усі інші члени речення називаємо **другорядними членами речення**.

Творімо

- 11.** Знайди в тексті слова автора щодо реплік Тіма та незнайомця. Що тобі стало відомо про емоції, поведінку та особливості мовлення (швидко, повільно, голосно, тихо тощо) персонажів під час їхньої розмови? Розіграй з однокласниками й однокласницями цю ситуацію спілкування, а потім на основі гри заповни порожні комірки таблиці.

Репліка	Емоції, почуття	Поведінка, особливості мовлення
– Любий мій Тіме, я дам тобі стільки грошей, скільки ти захочеш. Я тільки не можу викласти їх тобі готівкою на стіл. Але я можу наділити тебе здатністю вигравати будь-який заклад. Будь-який, розумієш? Звісно, цю здатність я дам тобі не задарма. Така здатність, сам розумієш, має велику ціну!		
– А що ж ви за неї хочете?		
– Що... я... за... неї... хо-чу, пи-та-єш? Я хочу, щоб ти віддав мені за неї свій сміх!		
– Оце й усе?		
– Ну, то як? Згода?		
– Коли це насправді, то я згоден.		
– От і добре. У такому разі треба підписати угоду. Прочитай уважно!		

Читаймо

12. Прочитай продовження твору Крюса Джеймса «Тім Талер, або Проданий сміх» і з'ясуй, які були умови в угоді між Тімом і незнайомцем.

Тім почав читати:

«1. Цю угоду укладено між паном Т. Трочем з одного боку й паном Тімом Талером з другого боку «__» _____ 19__ року в

місті ... й підписано в двох однакових примірниках обома сторонами».

– Якими це сторонами? – спитав Тім.

– Це так в угодах називаються особи, що ті угоди між собою укладають.

– А... – І Тім почав читати далі:

«2. Пан Тім Талер згідно з цією угодою передає панові Т. Трочеві свій сміх у цілковите й необмежене розпорядження».

Прочитавши вдруге слова «пан Тім Талер», хлопець здався собі майже дорослим. Він ладен був **підписати** угоду задля самих цих трьох слів. Він і гадки не мав, як має змінити все його життя оцей коротенький другий пункт угоди.

Далі в ній стояло:

«3. На оплату вищезазначеного сміху пан Т. Троч зобов'язується **дбати** про те, щоб пан Тім Талер вигравав будь-який заклад чи то заставу. Цей пункт чинний без жодного обмеження».

Тімове серце забилося дужче. Він читав далі:

«4. Обидві сторони зобов'язуються **тримати** цю угоду в цілковитій таємниці».

Тім кивнув головою, не підводячи очей.

«5. У тому разі, коли одна зі сторін повідомить про цю угоду якусь третю особу чи осіб і таким чином порушить установлене пунктом 4 зобов'язання, друга сторона залишає за собою здатність відповідно: а) **сміятися** або ж б) **вигравати** заклади, тим часом як винна сторона цю здатність а) **сміятися** або ж б) **вигравати** заклади втрачає цілковито».

– Оцього я не втямлю, – промовив Тім, наморщивши лоба.

Пан Т. Троч пояснив йому:

– Розумієш, Тіме, коли ти порушиш обіцянку мовчати й розкажеш кому-небудь про цю угоду, то вже не можеш вигравати заклади, але й сміху свого назад не одержиш. Коли ж про неї пробалакаюсь я, то ти одержиш свій сміх назад, проте виграватимеш заклади й далі.

– Тепер зрозумів, – відказав Тім. – Це означає: мовчи, то будеш багатий, тільки не сміятимешся. А пробалакаєшся – будеш бідний і однаково не сміятимешся.

– Атож. Ну, читай далі.

І Тім прочитав далі:

«6. У тому випадку, коли пан Тім Талер програє який-небудь заклад, пан Т. Троч зобов'язується повернути панові Тімові Талерові його сміх. Однак у такому разі пан Тім Талер надалі втратить здатність вигравати заклади».

– Це означає... – хотів був пояснити пан Троч. Але Тім уже зрозумів усе сам:

– Знаю, знаю! Коли я програю який-небудь заклад, то дістану свій сміх назад, але закладів більше не виграватиму. – І швидко перебіг очима останній пункт:

«7. Ця угода набуває чинності з того моменту, коли обидві сторони поставлять свої підписи під обома її примірниками.

Місто ... «__» _____ 19__ року».

Панів Трочів підпис уже стояв ліворуч. Подумавши трохи, Тім вирішив, що угода цілком законна. Він вийняв із кишені недогризок олівця й хотів був підписати, та пан Троч зупинив його.

– Це треба підписувати чорнилом, – і він подав Тімові свою авторучку.

На вигляд та ручка була з чистого золота, а на дотик якась химерно теплувата, наче наповнена теплою водою. Та хлопець не помітив ні золота, ні тієї теплоти. Він уже думав тільки про своє багатство, а тому не вагаючись підписав обидва папери. Чорнило в ручці виявилось червоне.

Тільки-но Тім підписав угоду, як пан Троч вельми приємно засміявся й сказав: «Щиро дякую». Тім відказав: «Будь ласка!» – і теж спробував засміятись, але не спромігся навіть усміхнутися. Губи його мимохіть стислися, й рот зробився тоненькою рисою.

Пан Троч узяв один примірник угоди, згорнув його й сховав у внутрішню кишеню піджака. А другий простяг Тімові зі словами:

– Сховай як слід! Коли через твоє недбальство ця угода попадеться комусь на очі, це означатиме, що ти не дотримав таємниці. І з того може вийти велика біда для тебе!

Тім кивнув головою, також згорнув свій примірник і заховав у кашкет, під надпороту з одного боку підшивку.

Потім картатий пан поклав перед ним на столі дві монети по п'ять марок і сказав:

– Оце буде підвалина твого багатства!

І знову засміявся Тімовим сміхом. Але враз чогось дуже заквапився, покликав офіціантку, заплатив, підвівся, кинув: «Ну, щастя тобі, хлопче», – і пішов.

(Далі буде.)

Переклад українською Юрія Лісняка

Пишімо

13. Сформулюй одним реченням і запиши, яка інформація була подана в кожному пункті угоди.

Угода

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

Дискутуймо

14. Чи вбачав Тім небезпеку в укладанні угоди? Чому? Що про це свідчить?
Чи доводилось тобі коли-небудь укласти угоду?
Для чого укладають угоду?
Що ти вважаєш своєю унікальністю? На що ти готовий її обміняти?

Пишімо

15. Випиши з тексту угоди виділені дієслова. Утвори від них форми минулого, теперішнього й майбутнього часу в однині й множині. Рід та особу можеш обирати за бажанням.

Зразок: *Думати*. Одн.: *думала, думає, думатиме*. Мн.: *думали, думають, думатимуть*.

16. Прочитай продовження твору Крюса Джеймса, щоб дізнатися, які неприємності сталися в житті Тіма відразу після підписання угоди.

Тімові довелось поспішати на іподром, бо от-от мали вже початися останні перегони. Він підбіг до каси, взяв квитка й не довго думаючи поставив гроші на кобилу Мавріцію-другу. Коли угода, що лежить у нього в кашкеті, дійсна, то ця кобила має виграти перегони.

І Мавріція-друга виграла.

Тім, що цього разу поставив 10 марок, одержав кілька сотень. Озираючись, чи ніхто не дивиться, він сховав гроші в ліву внутрішню кишеню курточки й хутко подався з іподрому.

ДОПИТ УВЕЧЕРІ

Аж вийшовши за браму, Тім знов обережно помацав кишеню, де лежали гроші. Цупкий папір залопотів, і в Тіма шалено закалатало серце. Він, Тім Талер, – багата людина! Він може поставити надгробок татові. Він може заплатити борг пані Бебер. Він може щось купити мачусі й Ервінові, а собі, коли схоче, придбає самокат. На гумових шинах, із сиреною!

Щоб досхочу натішитися своїм щастям, Тім пішов додому пішки. Він радо купив би дорогою що-небудь для мачухи, але всі крамниці стояли зачинені – неділя.

Виграш у кишені Тім міцно стискав рукою.

Дорогою йому стрілося троє його однокласників. Постояли, поговорили, тоді один спитав:

– Що там у тебе в кишені, Тіме? Жаба?

– Ні, паровоз! – відказав Тім і хотів був усміхнутися, та знову губи його стислися в тоненьку рисочку.

Але хлопці того не помітили. Вони засміялися на ту відповідь, і один вигукнув:

– Ану, покажи твого паровоза!

– Може, поїдемо на ньому в Гонолулу? – озвався другий.

Але Тім ще дужче стис гроші й відповів:

– Мені треба додому. Бувайте!

Та не так легко було від хлопців відкараскатись. Вони почекали, поки Тім трохи відійде, а тоді тихенько наздогнали його, підкралися ззаду, несподівано висмикнули йому руку з кишені – і самі сторопіли: в повітрі замелькали й посипались додолу гроші. Великі банкноти – по двадцять, по п'ятдесят, навіть по сто марок!

Хлопці здивувались – вони ж бо знали, що Тім живе в так званому бідняцькому передмісті.

– Звідки в тебе стільки грошей? – спитав один.

– Украв у директора гідростанції, – відповів Тім і хотів засміятись, хоч і був сердитий на хлопців. Але сміху в нього не вийшло, натомість він так зухвало оскірівся, що хлопці аж полякались. Вони справді повірили в те, що сказав Тім, і враз кинулись навітікача. Відбігши вже далеченько, хлопці загукали: «Тім Талер украв гроші! Тім Талер злодій!»

Тім чув те. Він зажурено позбирав гроші й запхав у кишеню. Тоді пішов до річечки, що текла через їхнє місто, сів там на лавочку й задививсь на качачу родину, що гуляла попід берегом.

Лиш як почало смеркати, Тім почвалав додому. Звернувши до свого завулка, він побачив, що біля дверей їхнього дому стоїть мачуха з кількома сусідками. Вони про щось гомоніли. Та ледве вгледівши хлопця, сусідки сипнули врозтіч, мов кури, й позникали в своїх помешканнях. Однак двері скрізь лишились прочинені, і як Тім ішов завулком, у кожному вікні відхилялась завіска.

А мачуха стояла біля напіввідчинених дверей із такою міною, немов чекала кінця світу. З її обличчя, білого як крейда, стримів просто на Тіма гострий червоний ніс. Тільки-но хлопець підійшов, вона мовчки ляснула його по щоці, по другій і потягла в дім.

– Де гроші? – вереснула вона в сніях.

– Гроші? – перепитав сторопілий Тім.

Ізнову ляснули два ляпаси: Тімові аж у голові загуло й на очах виступили сльози.

– Давай сюди гроші, поганцю, злодюго! Гайда в кухню!

І мачуха поволокла хлопця за собою. А йому й досі невтямки було, що ж сталося. Проте він витяг гроші з кишені й поклав на стіл.

Переклад українською Юрія Лісняка

Дискутуймо

17. Обговори з однокласниками й однокласницями, які емоції відчував Тім від моменту виграшу до розмови з мачухою. Перечитай уривок. Випиши на берегах сторінки слова, які підтверджують твою думку.

Пишімо

18. Як варто було вчинити мачусі, навіть якщо вона запідозрила пасинка в крадіжці? Напиши 4 поради дорослим, перші три з яких мають починатися словом «Ніколи», а остання – «Завжди».

Ніколи не _____

Ніколи не _____

Ніколи не _____

Завжди _____

Пригадаймо

1. Чи однаково «звучить» сміх різними мовами? Чому?
2. Як називають художній твір, більший за повість?
3. Чим відрізняються головні члени речення від другорядних?
4. У яких випадках потрібно укладати угоду?
5. Що корисного діти можуть порадити дорослим?

Гумореска – невеликий твір із жартівливим сюжетом.

ТИЖДЕНЬ ДВАДЦАТЬ ДЕВ'ЯТИЙ

Заряджаємося думками

Цього тижня ти дізнаєшся:

- Скільки оповідачів може бути в художньому творі?
- Що таке однорідні члени речення?
- Чи може сумна історія викликати сміх?
- Чому персонаж про щось говорить багато, а про щось – дуже стисло?
- Чи можна взяти інтерв'ю в літературного персонажа?

Пишімо

1. Уяви, що ти готуєшся до зустрічі з малюками на тему «Небилиці». Розглянь малюнок і напиши, які небилиці створив художник.

Прочитайте з друзями та подругами тексти одне одного. Обмінюйтеся враженнями від прочитаного. У разі потреби відредагуй свій текст.

Читаймо

2. Прочитай уривок із твору німецького письменника Рудольфа Еріха Распе «Пригоди барона Мюнхгаузена» і дізнайся, про які небилиці йдеться в цій книжці.

НАЙПРАВДИВІША ЛЮДИНА НА ЗЕМЛІ

Маленький дідок із довгим носом сидить біля каміна й розкажує про свої пригоди. Його слухачі сміються просто йому в очі:

– Ох і Мюнхгаузен! Оце барон!

Але він навіть не дивиться на них.

Він собі спокійно веде далі: як він літав на Місяць, як він жив серед триногих людей, як його проковтнула велетенська рибина, як у нього відірвалася голова.

Одного разу якийсь проїжджий слухав-слухав те все і раптом не стерпів:

– Усе це вигадки! Нічого того не було, що ти розказуєш!

Дідок насупився і поважно відповів:

– Ті графи, барони, князі й султани, яких я мав честь називати своїми друзями, завжди казали, що я найправдивіша людина на землі.

Усі зареготалися ще дужче.

– Мюнхгаузен – правдива людина! Ха-ха-ха! Ха-ха-ха! Ха-ха-ха!

А Мюнхгаузен, і оком не моргнувши, правив далі: про те, як на голові в оленя виросло розкішне дерево.

– Дерево?.. На голові в оленя?!

– Так. Вишня. І на вишні ягоди. Такі соковиті, солодкі...

Усі ці оповідання надруковані в книжці. Прочитайте їх і скажете самі, чи була коли у світі людина, правдивіша за барона Мюнхгаузена.

(Далі буде.)

*Переказ для дітей Корнія Чуковського
Переклад українською Григора Тютюнника*

Дискутуймо

3. Яку людину можна назвати правдивою?
Чи може людина бути більш правдивою або менш правдивою?

Досліджуймо

4. А. Скільки оповідачів у творі?
Від кого читачі дізнаються про барона Мюнхгаузена? А від кого – про його пригоди?
Хто розповідає про те, що Мюнхгаузен – **найправдивіша людина на землі**?
Яку емоцію викликає в тебе така характеристика барона? Як до такої характеристики ставиться автор твору?
- Б. Випиши прикметник, що трапився в кожному з трьох поданих речень.
- 1) Мюнхгаузен – правдива людина!
 - 2) Чи була коли у світі людина, правдивіша за барона Мюнхгаузена?
 - 3) Я найправдивіша людина на землі.

З'ясуй будову виписаних слів. Чим вони відрізняються?

Деякі прикметники можуть утворювати форми, які вказують на різну міру якості (правдивіший – найправдивіший; холодніший – найхолодніший). Такі форми називаємо **ступенями порівняння**.

Доповни ланцюжки слів за зразком та простеж, які зміни відбуваються в будові кожного наступного слова в ланцюжках.

Зразок: *відважний – відважніший – найвідважніший*

мудрий – _____ – _____

старий – _____ – _____

зелений – _____ – _____

Пишімо

5. Уяви, що барон Мюнхгаузен опинився в сьогоденні й розповідає історії про себе в соціальній мережі. Напиши, хто з літературних персонажів міг би бути серед його друзів. Створи короткий допис від імені Мюнхгаузена про його пригоди в наш час.

Ім'я та прізвище: _____

Дата народження: _____

Місце народження: _____

Нікнейм: _____

Захоплення та інтереси: _____

Друзі

Мої досягнення

Що у вас нового?

Досліджуймо

6. А. Визнач у реченнях підмет і присудок.

- 1) Маленький дідок із довгим носом сидить біля каміна й розказує про свої пригоди.
- 2) Графи, барони, князі й султани називали барона найправдивішою людиною на землі.

Яка особливість граматичної основи першого речення? А другого?

Слова, які залежать від того самого слова та є однаковими членами речення, називаємо **однорідними членами речення**. Зв'язок між однорідними членами речення виражаємо за допомогою **інтонації** та **сполучників**.

Б. Доповни словосполучення відповідними словами з речень:

- 1) дідок (який?) _____; дідок (із чим?) _____;
_____ ; носом (яким?) _____; сидить (де?) _____;
_____ ; розказує (про що?) _____;
_____ ; пригоди (чиї?) _____;
- 2) називали (кого?) _____; називали (ким?) _____;
_____ ; людиною (якою?) _____;
найправдивішою (де?) _____.

Читаймо

7. Прочитай уривок із твору Рудольфа Еріха Распе «Пригоди барона Мюнхгаузена» з олівцем у руці. Підкресли під час читання слова, словосполучення, речення, у яких Мюнхгаузен вихваляє себе.

ВЕРХИ НА ЯДРІ

У війну мені довелося їздити верхи не лише на конях, але й на гарматних ядрах.

Було це так.

Ми облягали якесь турецьке місто, і треба було нашому командирові довідатись, чи багато у тому місті гармат.

Але в усій нашій армії не знайшлося сміливця, який погодився б крадькома пройти у ворожий табір.

Найсміливішим, звісно, виявився я.

Я став біля велетенської гармати, що обстрілювала турецьке місто, і коли з гармати вилетіло ядро, я скочив на нього верхи і хвацько помчав уперед.

Усі в один голос вигукнули:

Ілюстрація
Оскара
Херфурта

– Слава, слава, слава, бароне Мюнхгаузен!

Спершу я летів залюбки, але коли вдалині замріло вороже місто, мене обсіли тривожні думки!

«Гм! – сказав я собі. – Улетіти-то ти, напевне, влетиш, але чи пощастить тобі звідти вибратися? Вороги не будуть панькатися з тобою, вони схоплять тебе як шпигуна і повісять на найближчій шибениці. Ні, любий Мюнхгаузене, треба тобі повертатися, поки не пізно!»

У цю мить повз мене пролетіло зустрічне ядро, що його пустили турки в наш табір.

Не довго думавши, я пересів на нього і, мов ніде нічого, полетів назад. Звісно, під час польоту я ретельно перелічив усі турецькі гармати і привіз своєму командирові щонай докладніші відомості про ворожу артилерію.

(Далі буде.)

Переказ для дітей Корнія Чуковського
Переклад українською Григора Тютюнника

Дискутуймо

8. Чому чеський художній фільм за романом Рудольфа Еріха Распе «Пригоди барона Мюнхгаузена» називається «Барон Хвалько»? Чому описана в уривку пригода є небиллицею? Обґрунтуй свою думку. Чим закінчилася б ця історія, якби барон не пересів на зустрічне ядро?

Досліджуймо

9. Як змінювалися емоції барона під час польоту? Підкресли в тексті уривка слова, за допомогою яких автор розповідає про емоційний стан персонажа.

Напиши на берегах сторінки з текстом назви емоцій, які відчував барон Мюнхгаузен у різні моменти під час польоту на ядрі.

Читаймо

10. Прочитай продовження твору Рудольфа Еріха Распе і дізнайся, якою могутньою була рука в барона Мюнхгаузена.

БДЖОЛИНИЙ ПАСТУХ ТА ВЕДМЕДІ

Але ні сила, ні хоробрість не врятували мене від лихої напасті.

Якось після бою турки оточили мене і, хоч я бився, як тигр, а все ж потрапив до них у полон.

Вони зв'язали мене і продали в рабство.

Для мене почалися чорні дні. Правда, роботу мені давали неважку, але дуже нудну й надокучливу: мене призначили пасти бджіл. Щоранку я мусив виганяти султанових бджіл на моріжок і пасти їх цілий день, а ввечері знов заганяти у вулики.

Спочатку все було добре, але якось, перелічивши своїх бджіл, я помітив, що однієї не вистачає.

Я пішов шукати її і незабаром побачив, що на неї напали два величезні ведмеді, які, певно, хотіли розірвати її навпіл і поласувати її солодким медом. У мене не було з собою ніякої зброї – лише маленька срібна сокирка.

Я розмахнувся і шпурнув цю сокирку в жадібних звірів, щоб злякати їх і визволити бідолашну бджілку. Ведмеді кинулись тікати, і бджілку було врятовано.

Але, на жаль, я дуже вже розмахнувся своєю могутньою рукою і кинув сокирку так, що вона залетіла на Місяць. Атож, на Місяць. Ви хитаєте головою й смієтесь, а мені тоді було не до сміху.

Я замислився.

Що ж його робити? Де взяти таку довгу драбину, щоб дістатися аж на Місяць?

(Далі буде.)

*Переказ для дітей Корнія Чуковського
Переклад українською Григора Тютюнника*

Дискутуймо

11. Чому слухачі сміялися з доволі сумної історії Мюнхгаузена? Які емоції викликала в тебе розповідь Мюнхгаузена? Чи були моменти, коли тобі хотілося поспівчувати головному персонажеві?

Пишімо

12. Що в розповіді Мюнхгаузена «Бджолиний пастух та ведмеді» могло бути насправді, а що є вигадкою? Заповни таблицю за текстом.

Могло бути насправді	Вигадка

Досліджуймо

13. А. Визнач у реченнях підмет і присудок.

1) Але ні сила, ні хоробрість не врятували мене від лихогої напасти.

2) Вони зв'язали мене і продали в рабство.

Б. Доповни словосполучення відповідними словами з речень:

1) не врятували (кого?) _____; не врятували (від чого?) _____; напасти (якої?) _____;

2) зв'язали (кого?) _____; продали (куди?) _____

Пишімо

14. Устав пропущені літери. У дужках запиши цифрою спосіб перевірки: 1 – за словником; 2 – за правилом; 3 – за сильною позицією звука.

Зразок: *розказує про при_году (1).*

Слухачі смію__я (___); в_л_тенська (___, ___) риба; раптом не ст_рпів (___); на голові в ол_ня (___); проч_тайте (___) їх; від л_хої (___) напасти; в_л_чезні (___) в_дмеді (___).

Обговори з другом чи подругою правильність виконання завдання.

15. Прочитай продовження твору «Пригоди барона Мюнхгаузена» і дізнайся, хто перший відвідав Місяць.

ПЕРША ПОДОРОЖ НА МІСЯЦЬ

На щастя, я згадав, що на городах у Туреччині є такі овочі, що ростуть дуже швидко і часом виростають аж до неба. Це турецькі боби. Не гаючи ані хвилини, я посадив у землю один такий біб, і він одразу ж почав рости. Він ріс усе вище й вище і незабаром дотягся до Місяця!

– Ура! – крикнув я і поліз по стеблині вгору.

За годину я опинився на Місяці. Нелегко мені було знайти срібну свою сокирку. Місяць срібний і сокирка срібна – срібла на сріблі не видно. Але кінець кінцем я таки знайшов свою сокирку на купі гнилої соломи.

Я радісно запхнув її за пояс і хотів був спуститися на Землю. Та ба: сонце висушило мою бобову стеблину, і вона розсипалася на друзки! Побачивши це, я трохи не заплакав з горя!

Що робити? Що робити? Невже я ніколи не повернуся на Землю? Невже я отак і вік звікую на цьому осоружному Місяці? О ні! Нізащо! Я підбіг до соломи й заходився сукати з неї мотузок. Мотузок вийшов недовгий, але тільки й лиха! Я почав спускатися по ньому. Однією рукою я з'їжджав по мотузку, а в другій тримав сокирку.

Та ось мотузок скінчився, і я повис у повітрі, поміж небом і землею. Це було страшно, але я не розгубився. Не довго думаючи, я схопив сокирку і, міцно взявшись за нижній кінець мотузка, відрубав його верхній кінець і прив'язав до нижнього. Це дало мені змогу спуститися нижче до Землі.

Та все ж до Землі було далеко. Не раз доводилось мені одрубувати верхню половину мотузка і прив'язувати її до нижньої. Нарешті я спустився так низько, що міг розглядіти міські будинки й палаци. До Землі лишалось яких три-чотири милі.

І раптом – о жах! – мотузок урвався. Я гримнувся на землю

Ілюстрація
Оскара Херфурта

так, що пробив яму завглибшки щонайменше з пів милі. Оговтавшись, я довго не знав, як мені видертися з тієї глибокої ями. Цілий день я не їв, не пив, а все думав та й думав. І таки додумався: викопав нігтями східці й по цих східцях виліз на поверхню Землі.

О, Мюнхгаузен ніде не пропаде!

*Переказ для дітей Корнія Чуковського
Переклад українською Григора Тютюнника*

Дискутуймо

16. Скільки часу знадобилося барону, щоб дістатися Місяця? Що свідчить про винахідливість головного персонажа? Чому барон Мюнхгаузен про свої подвиги говорить багато, а Місяць описав дуже стисло?

Досліджуймо

17. Попрацюй фактчекером. Навпроти кожного твердження напиши, яке джерело інформації (довідник, енциклопедія, інтернет, розповідь однокласника або дорослих тощо) допомогло тобі перевірити ці дані.

1. Турецькі боби ростуть швидко й часом виростають дуже високими.

☐ факт ☐ не факт

2. До Місяця можна дістатися за 1 годину.

☐ факт ☐ не факт

3. Місячний ґрунт сріблястого кольору.

☐ факт ☐ не факт

4. Із соломи сукають мотузки.

☐ факт ☐ не факт

Творімо

18. Підготуйся до інтерв'ю з Мюнхгаузеном. Сформулюй і напиши 3 запитання, що стосуються не лише описаних подвигів, а й інших можливих пригод барона.

Попрацюйте в парах. Розподіліть ролі: один із вас – барон Мюнхгаузен, інший – інтерв'юер. Під час інтерв'ю використовуйте не тільки інформацію з тексту, а й імпровізуйте, фантазуйте, вигадуйте цікаві запитання та відповіді.

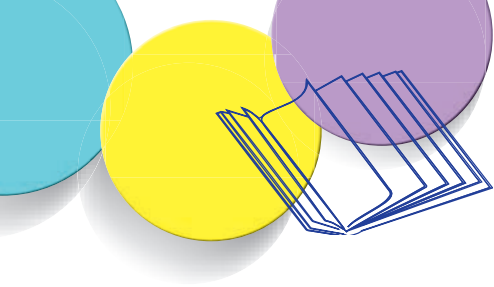
Пишімо

19. Який підпис міг би зробити барон Мюнхгаузен під кожним із цих малюнків, якби вирішив розмістити їх на своїй сторінці в соціальній мережі? Напиши свої варіанти.

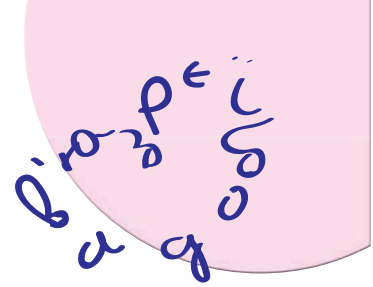
Пригадаймо

1. Чи може художній твір мати більше ніж одного оповідача?
2. Які члени речення називаємо однорідними?
3. У якому випадку сумна історія може викликати сміх?
4. Чому про різні події персонаж розповідає стисло або докладно?
5. Чим може бути корисне інтерв'ю з літературним персонажем?

ТИЖДЕНЬ ТРИДЦЯТИЙ

Розраховуємо силу слова

Цього тижня ти дізнаєшся:

- Чи наділені слова енергією?
- Що таке біографія?
- Чи може біографія містити недостовірні дані?
- Чи слова мають біографію?
- Що книжки здатні розповісти про своїх читачів?

Досліджуймо

1. Народна мудрість стверджує, що сказане або написане слово має певну силу і вплив на людину. Поєднай прислів'я з його значенням.

Від теплого слова і лід розмерзає.		Словами можна спонукати людину до відповідальності.
Вола в'яжуть мотуззям, а людину словом.		Словами можна залагодити конфлікти між людьми.
Добрим словом мур проб'єш, а лихим і в двері не ввійдеш.		Словами можна образити людину.
Гостре словечко коле сердечко.		Словами можна покращити настрій людині.

Теорімо

2. Об'єднайтеся в групи для створення відеоролика із соціальною рекламою про вдумливе поводження зі словами.

Спочатку розіграйте можливу ситуацію спілкування, яка би була «живою» ілюстрацією до прислів'я «**Від теплого слова і лід розмерзає**». Потім на основі розіграної ситуації напишіть сценарій для відеоролика.

Обміняйтеся сценаріями з іншою групою та перевірте, чи є в них:

☐

мізансцена

☐

вступні титри

☐

діалог персонажів

☐

титри в середині відео

☐

ремарки

Пишімо

3. Визнач у реченнях підмет і присудок. Випиши з кожного речення всі словосполучення.

1. М'які слова і камінь крушать. _____

2. Слово вилетить горобцем, а вернеться волом. _____

Напиши, як ти розумієш значення цих прислів'їв.

1. _____

2. _____

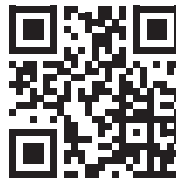

Досліджуймо

4. Подивися серію анімафільму «Книга-мандрівка. Україна» про Івана Франка за QR-кодом.

Визнач, яку інформацію містить прослуханий текст:

- ☐ інформацію про наукове відкриття
- ☐ прогноз погоди
- ☐ опис життя людини

Біографія (життєпис) – опис життя, творчості, діяльності якої-небудь людини. Біографія може бути або художнім твором, або науковим чи науково-популярним.

Автобіографія – саможиттєпис. До автобіографічних творів належать спогади (мемуари), щоденники, почасти й листування, а також автобіографічні художні твори.

Читаймо

5. Прочитай біографію Івана Франка з олівцем у руці. Під час читання підкресли ту інформацію про славетного українця, яка є і в анімафільмі «Нобелівська премія для Франка».

Іван Якович Франко народився на Галичині 27 серпня 1856 р. в родині коваля. Змалку майбутній письменник виявляв неабияку допитливість. Він навчався в Дрогобицькій гімназії. Був дуже здібним учнем, мав надзвичайну пам'ять, про що засвідчують відомості з його автобіографічного листа: «Шевченка я вивчив майже всього напам'ять (а пам'ять у мене була така, що лекцію з історії, котру вчитель цілу годину читав, я міг опісля продиктувати товаришам майже слово в слово!)». Під час навчання в гімназії І. Франко захопився книгозбиранням. Його бібліотека налічувала майже п'ятсот книжок.

Іван рано залишився сиротою: батько помер, коли хлопчикові було одинадцять років, а шістнадцятирічним він утратив матір.

Закінчивши гімназію, Іван вступив до Львівського університету. Його власний творчий доробок на той час становив: збірку віршів, поеми – одна написана німецькою, інша польською мовами, переклади давньогрецьких творів, давньоруського «Слова про Ігорів похід» і кількох глав Біблії. До речі, це неповний перелік надбань юнака.

Ти тільки уяви: усе це Франко створив у дев'ятнадцятирічному віці!

Майбутній письменник через обставини змушений був перервати навчання у Львові й повну вищу освіту здобув у Чернівецькому університеті. Згодом захистив дисертацію у Віденському університеті (Австрія), здобувши науковий ступінь доктора філософії.

Сучасники називали Івана Франка «академією в одній особі», відзначаючи, зокрема, вільне володіння чотирнадцятьма мовами.

Результатом діяльності Івана Франка як письменника, ученого, публіциста, критика, перекладача та громадського діяча є понад п'ять тисяч праць. Зібрання творів у п'ятдесяти томах – це лише третина створеного українським генієм.

(За матеріалами <https://starylev.com.ua/old-lion/author/franko-ivan>)

Дискутуймо

6. Які можливості відкриваються для людини, яка володіє чотирнадцятьма мовами? Як треба розуміти слова «академія в одній особі»?

Пишімо

7. Які можливості відкриваються для людини, яка зібрала чималу бібліотеку? Напиши есе на цю тему. Перевір, чи є у твоєму тексті:

☐

міркування

☐

цікаві порівняння та яскраві визначення

☐

оригінальні висновки

Читаймо

8. Прочитай уривок із біографічного твору Юлії Потеряйко «Марія Кюрі» про найвідомішу жінку-науковицю в галузі фізики та хімії, лауреатку Нобелівської премії. Чи може біографія містити недостовірні дані?

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ.

У якому в сім'ї Склодовських з'являється на світ незвичайна дівчинка Марія

На берегах річки Вісли розташувалося місто Варшава – столиця країни Польщі. Мешканці Варшави безмежно закохані у своє місто і його історію. Саме в одному з кварталів цього прекрасного міста 7 листопада 1867 року народилася дівчинка, про яку ви прочитаєте в цій книжці. Її доля була дивовижною, а внесок у науку – просто величезним.

Крихітці при народженні дали ім'я Марія-Саломея. Її тато, Владислав Склодовський, був шкільним учителем у гімназії, а мама, Броніслава Склодовська, колись утримувала школу для дівчаток, але потім залишила роботу заради сім'ї. Усі сили, весь час і любов вона віддавала дітям. Марія була наймолодшою. Старшу сестру дівчинки звали Зофія (вдома її називали Зося), за нею на світ з'явився брат Юзеф, потім знову дівчинка, яку назвали на честь мами – Броніславою (а для рідних – Бронею), а за рік до народження Марії народилася Хелена (ласкаво – Еля). Тобто разом їх було аж п'ятеро! Тільки й встигай стежити чи всі пообідали і чи ніхто не змерз.

Молодшу дочку – дівчинку зі світлим неслухняним

волоссям і напрочуд розумними синіми очима – мама любила називати ніжними та смішними іменами. Часом вона кликала дитину Манею, часом зовсім ласкаво – Манюсею, а іноді взагалі Анчупечо. Це дотепне прізвисько пані Броніслава придумала для дівчинки, коли та була ще зовсім крихіткою. Ніхто вже не пам'ятав, звідки взялося це незграбне слово, але у всіх членів великої родини воно завжди викликало посмішку.

Мешкали Склодовські у квартирі при гімназії, де викладав тато. Поруч із навчальним закладом був сад, у якому можна було скільки завгодно гуляти. А влітку дітей возили до родичів у село – їсти стиглі ягоди, купатися в річці, лазити по деревах і бігати босоніж по траві.

Під час однієї з таких поїздок Марія вперше виявила свій надзвичайно гострий розум. Її сестра Броня того літа саме вчилася читати, але їй це заняття здавалося жахливо нудним. Тому дівчинка стала брати з собою крихітку Маню, щоб гратися з нею у вчительку. Броня напускала поважного вигляду і розкладала перед сестрою цупкі листки з літерами:

– Дивись, Маню, це літера «а», а це літера «о».

Маленька уважно вивчала позначки на листочках і запам'ятовувала їхні назви. Їй дуже подобалося, як ці «кракозябри» утворювали склади, а потім і слова. Не було для маленької Марії захопливішої гри. На кілька тижнів вона забула і про річку, і про прогулянки – так вабило дівчинку навчання.

Одного ранку батьки дали Броні книжку і попросили її прочитати звідти маленький уривок. Броня почала було читати, але текст давався їй важко – вона збивалася, затинаяся, читала по складах і дуже нервувала. Мані стало так шкода розгублену сестру, що вона вирішила їй допомогти. Маленька вихопила книжку і, майже як доросла, швидко і без помилок прочитала цілий рядок.

Останні слова дівчинка дочитувала у повній тиші. Мама з татом були приголомшені – вони не очікували, що їхня крихітка Анчупечо, якій було тоді лише чотири роки, навчилася читати. Адже дорослі ще не займалися з нею цією наукою. Те, що сталося, було для них справжнім дивом.

Маня ж, навпаки, дуже зніяковіла. Їй здалося, що вона зробила щось неправильно, раз батьки дивляться на неї так пильно. Дівчинка випустила з рук книгу і розплакалася. Вона весь час повторювала, що перепрошує за себе і за сестру. Що вона не винна – просто їй було дуже легко і цікаво запам'ятовувати букви і складати їх у слова. Але мама і тато насправді зовсім не сердилися на свою молодшу доньку. Навпаки, вони дуже пишалися тим, що в них підростає така розумна і самостійна дівчинка.

Коли Склодовські повернулися до Варшави, Манюся почала потихеньку читати книжки, які були їй цікаві. Мама трохи хвилювалася через це – тоді не прийнято було, щоб дівчатка отримували серйозну освіту, але все ж потай захоплювалася тим, якою тямущою зростає Анчупечо.

(Далі буде.)

Досліджуймо

9. Підкресли в тексті слова, словосполучення, речення, у яких ідеться про зовнішність та вміння маленької Марії (зовнішні якості), а також про її вподобання та почуття (внутрішні якості). На берегах зроби відповідні позначки: *зовнішність, уміння, вподобання, почуття*.

Пишімо

10. Уяви, що в майбутньому тебе нагородили престижною міжнародною премією. Твої шанувальники попросили пригадати випадок, коли тобі вдалося зробити щось, що здивувало рідних. Напиши фрагмент автобіографії з таким сюжетом. Скористайся запитаннями-підказками.

Хто? Де? Коли? Що? Чому? Як?

Досліджуймо

11. Перевір, чи є у твоїй історії:

☐

імена учасників

☐

поведінка учасників подій

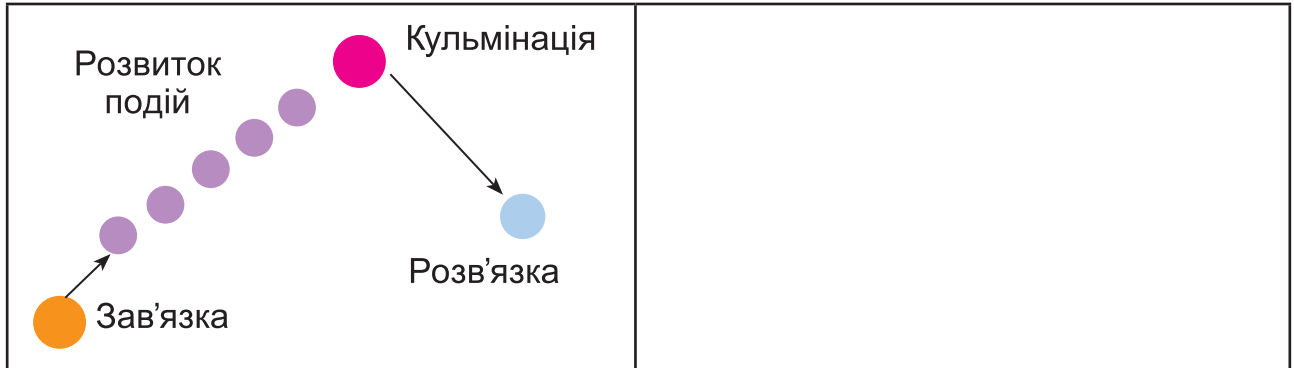
☐

місце і час подій

☐

переживання, емоції учасників подій

Побудуй схему сюжету своєї історії. Після перевірки відредагуй текст.

Пишімо

12. Про життя кого зі своїх рідних тобі хотілося б розповісти однокласникам та однокласницям? Напиши біографію цієї людини, опираючись на попередньо зібрані факти. Скористайся порадами:

ПРО ЩО НАПИСАТИ В БІОГРАФІЇ?

1. Прізвище, ім'я, по батькові.
2. Дата народження.
3. Місце народження.
4. Відомості про сім'ю.
5. Відомості про навчання.
6. Відомості про професію та досягнення.
7. Відомості про захоплення.

Читаймо

13. Прочитай ще один уривок із твору «Марія Кюрі» й дізнайся, чому мама майбутньої науковиці ніколи не цілувала свою маленьку донечку.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ.

У якому ми дізнаємося, якою дружною була сім'я Склодовських

Маня росла доброю і справедливою дівчинкою, яка до всіх ставилася доброзичливо. Але найбільше вона любила свою маму. Як і всі маленькі діти, для яких мама – найголовніша в світі людина. І любов ця, звісно ж, була взаємною. Пані Склодовська намагалася

проводити з молодшою донькою якомога більше часу, говорити з нею, спостерігати за її іграми, пестити світлі кучері, які падали на високий лоб дівчинки. І трохи переживала, що донечка часто надає перевагу книжці над іграми в саду. Чого пані Броніслава не робила ніколи – то це не обіймала і не цілувала свою Манюсю.

Старшим дітям пощастило більше: вони ще пам'ятали той час, коли мама цілувала їх з будь-якого приводу. Виявляти материнську ніжність пані Броніслава перестала після народження Марії. Саме тоді лікарі діагностували в неї туберкульоз – на той час дуже серйозну хворобу. Через це мати змушена була відмовитися від ніжностей, щоб не наражати на небезпеку своїх крихіток. Їй страшенно не вистачало цього відчуття тепла, коли всі малюки збігаються, щоб обійняти її. Але здоров'я дітей було для неї важливішим. Тому пані Броніслава намагалася турботою показати, як вона їх любить. Діти ж знали, що їхня мама нездорова, і до вечірньої молитви щораз додавали прохання про її одужання.

Зараз туберкульоз навчилися лікувати. Особливо на стадії, коли хвороба тільки закралася в організм і не встигла завдати багато шкоди. Причому перемогти туберкульоз змогли, зокрема, завдяки відкриттям, які зробила Марія, коли стала дорослою. Але до цього ми ще обов'язково повернемося.

(Далі буде.)

Дискутуймо

14. Обговори з друзями й подругами, як члени сім'ї впливають на вибір того, чим дитина займатиметься в майбутньому. Наведи конкретний приклад із життя власної родини.

З'ясуй, скориставшись інтернетом чи розпитавши дорослих, за які дослідження Марія Кюрі здобула Нобелівську премію.

Пишімо

15. Устав пропущені літери. У дужках запиши цифрою спосіб перевірки: 1 – за словником; 2 – за правилом; 3 – за сильною позицією звука.

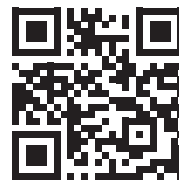
Зразок: високий лоб (3).

Справ_длива (___) дівч_нка (___), с_рйозна (___) хвороба, на-
ражати на н_б_зпеку (___, ___), відчуття т_пла (___), малюки
збігаю___я (___).

Обговори з друзями й подругами правильність виконання завдання.

Досліджуймо

16. Подивись відео акції **#ЖивіПисьменники!** про Сашка Дерманського за QR-кодом. Які факти з життя та творчості письменника надає це відео?

Пишімо

17. Чи може слово мати біографію? Дізнайся факти про історію походження певного обраного тобою слова, його родичів (споріднені слова), друзів (синоніми) та ворогів (антоніми), його досягнення (багатозначність і присутність у фразеологізмах). Напиши життєпис одного слова.

Читаймо

18. Прочитай наступний уривок із твору Юлії Потеряйко «Марія Кюрі» й дізнайся, чи змінилися дитячі розваги за 150 років.

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ.

У якому Манюся з усіх ігор на світі обирає читання

Родина Склодовських підтримувала теплі стосунки зі своїми родичами з обох боків. Це давало їм можливість улітку, під час шкільних канікул та вчительських відпусток, разом із дітьми їздити до села, де вони зупинялися у рідні.

А вже в селі у дітей різних ігор було доскоду! Вони купалися в неглибокому струмку і ліпили з річкового намулу різні фігурки, обсушуючи їх на пекучому літньому сонці. Не менш весело було разом із двоюрідними, троюрідними братами й сестрами залазити

на дерево, щоб віддалік від дорослих обговорити свої дитячі секрети. Поки Манюся була зовсім маленька, залазити на дерево їй допомагали старші. Іноді дорослі катали малюків на возах і навіть влаштовували заїзди наввипередки, чим викликали у своїх пасажирів невимовний захват. Самі діти змагалися у швидкості, бігаючи по навколишніх лугах, або, весело регочучи, ганяли гусей, хоча їм і забороняли так пустувати. Удома ж на них завжди чекали вистругані із залишків дощок кубики та пошиті зі старих одєжинок ганчір'яні ляльки.

Ось тільки Мані всі ці ігри швидко набридали. Відколи навчилася читати, вона завжди першою тікала в будинок, шукала там книжки і гортала їх у пошуках рядків, які розповідали б про щонебудь цікаве і зрозуміле для неї (читання книжок вважалося дорослим заняттям, тому й писали їх здебільшого для дорослих).

Досліджуймо

19. Які розваги були в дітей у минулому і які переважають нині? Що є спільним?

На великому аркуші паперу створи та заповни діаграму Венна «Дитячі ігри 150 років тому й зараз» за вже відомим тобі зразком.

Обговори свій варіант заповнення діаграми з однокласником чи однокласницею.

Пишімо

20. Уяви, що тобі запропонували помістити кілька книжок у металеву скриньку, яку можна заховати в землі. Її знайдуть у далекому майбутньому. Напиши, які книжки ти обереш для схову в такій скриньці. Чому саме їх? Що хочеш розповісти людям майбутнього про себе та свій час за допомогою цих книжок?

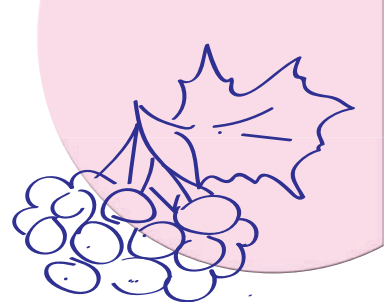
Пригадаймо

1. Яку силу може містити в собі слово?
2. Як написати біографію?
3. Чи може біографія описувати недостовірні події?
4. Чи можна написати біографію окремого слова?
5. Що можна взнати про людину за книжками, які вона читає?

ТИЖДЕНЬ ТРИДЦЯТЬ ПЕРШИЙ

Відгукуємося та співчуваємо

Цього тижня ти дізнаєшся:

- Яке речення називаємо простим, а яке – складним?
- Які події вважають катастрофою?
- Чи можуть у словах автора «ховатися» слова персонажа?
- Хто знає більше: персонаж чи читач?
- Що таке незавершена кінцівка?

Досліджуймо

1. А. З'єднай слово **енергія** в кожному словосполученні з відповідним значенням.

світлова енергія хімічна енергія людська енергія атомна енергія	<ul style="list-style-type: none">• одна з основних властивостей матерії• сила, поєднана з наполегливістю, рішучістю в досягненні поставленої мети
--	---

Б. З якими іменниками, поданими нижче, прикметник **енергійний** може утворити словосполучення? Запиши їх. Поясни лексичне значення виділеного слова в кожному із записаних словосполучень.

Вітер, хвиля, парубок, атом, жінка, сонце, дідусь, дівчинка.

Читаймо

2. Прочитай уривок із твору Євгена Гуцала «Чорнобильська дівчина Калина». Які емоції викликало в головних персонажів їхнє знайомство?

ЧОРНОБИЛЬСЬКА ДІВЧИНА КАЛИНА

- Як тебе звати?
- Калина.

Любомир здивовано зводить брови й перепитує:

– Може, Калина?

Усміх сонячним зайчиком спалахує на губах у дівчини:

– Ні, Калина... Хіба не чув такого імені?

– Хто тебе так назвав?

– А батько з матір'ю. – Та й, поспішаючи вибалакатися, так і сипле лункими словами-дзвониками. – Я була маленька, то не пам'ятаю, як вони мене називали. Ми сюди приїхали з Чорнобиля, я тепер живу у баби Явдохи, а батьки десь поїхали на заробітки, бо в цьому селі для них немає роботи. А ти Любомир, правда? Мені баба Явдоха казала, що ти Любомир, я й не чула такого імені.

– А ти Калина, о!

– Ти Любомир, о!

Й вони радісно регочуть: дівчина регоче з того, що хлопець – Любомир, а хлопець регоче з того, що дівчина – Калина. Обом цієї миті здається, що це справді смішно, а тому й сміються, не ображаючись одне на одного...

Того пам'ятного дня їхнього знайомства Любомир через луги біжить до своєї хати – й несподівано зупиняється перед кущем калини у кетягах зелених ягід. З якимось оторопінням дивиться, наче вперше бачить, навіть обачно торкає пальцями різьблені листки, й кетяг ягід торкає.

– Гм, Калина...

Після розмови з чорнобильською дівчиною Калиною йому чогось так чудно, що цей кущ – також калина. Мовби цей кущ – також дівчина.

Але яка це дівчина? Кущ – і годі... От якби цей кущ одягнути так, немов дівчину, – і в спідницю, і в кофтину, і хусткою запнути... Й Любомир сам сміється зі своєї вигадки... Відтепер йому варто побачити десь у селі калину, як у нього мимоволі злітає з язика:

– О, калина!

(Далі буде.)

Дискутуймо

3. Як ти думаєш, чому дітей здивували імена одне одного?

Чи траплялася у твоєму житті ситуація, коли ім'я іншої людини здалося тобі дивним і чудним? Як тобі вдалося відреагувати на таке знайомство?

Досліджуймо

4. А. Визнач граматичну основу в реченнях першого стовпчика. Скільки граматичних основ? А скільки речень записано в першому стовпчику? Чи однакове повідомлення записано в першому та другому стовпчиках таблиці? У чому відмінність записів? Яка роль сполучників **а**, **бо**?

1	2
Ми сюди приїхали з Чорнобиля. Я тепер живу у баби Явдохи. Батькидесь поїхали на заробітки. У цьому селі для них немає роботи.	Ми сюди приїхали з Чорнобиля, я тепер живу у баби Явдохи, а батькидесь поїхали на заробітки, бо в цьому селі для них немає роботи.

Просте речення – це речення, яке має одну граматичну основу. Прості речення можуть об'єднуватися в складне.

Складне речення – це речення, яке має дві або більше граматичних основ, тобто складене з **двох** або **більше** простих речень. Прості речення в складному пов'язані за допомогою інтонації або сполучників. На письмі прості речення в складному відокремлюємо комою або іншими розділовими знаками, крім крапки.

Пишімо

5. Пригадай легенди, які ти знаєш про калину, і поміркуй, чому Євген Гуцало захотів назвати дівчинку саме Калиною. Запиши міркування.

6. Прочитай продовження твору Євгена Гуцала «Чорнобильська дівчина Калина» та з'ясуй, які дарунки отримала Калина від матері Любомира.

І на їхньому обійсті росте калина, біля воріт. Прокинеться вранці Любомир – у вікно видно калину. Квапиться куди з подвір'я, то калина проводить, повертається додому, то калина зустрічає. І до чого додумався Любомир? Знайшов у скрині, в прискринку, материну червону бинду (колись у дівочтві чорне волосся собі перев'язувала, тепер не перев'язує) – й пов'язав угорі на калиновому стовбурі! Якось мати питає в нього:

– Ти мою биндою перев'язав калину?

Мовчить Любомир.

– А нащо ти материну бинду – і на калину?

– Стара бинда... Хіба негарно? – зрештою озивається.

– Та гарно, – каже мати. – Наче молода дівчина стоїть.

– Еге! – регоче Любомир.

– Стоїть і стоїть... Жде когось... Хай стоїть у бинді, може, когось і дочекається... А ти, синку, з отією переселенською товаришуєш? То занеси їй оцю голубу косинку, я в райцентрі купила для неї. Може, невісточка для мене виросте.

– Що? – аж пашать щоки в сина.

– Тільки їй таки занеси.

– Що?! Й набалакаєте ото... Косинка... І як я понесу?

– Ногами, ногами...

Любомир бере косинку, вже б і біг віднести, а ноги чомусь не несуть. Бо як віддасть, бо що скаже? Зрештою зважується, прибігає до Калини, що під хатою поміж мальв годує курчат.

– Ось, візьми!

– Що це таке?

– Хіба я знаю? Мати моя дала тобі.

– Ой, косинка голуба! Славна яка...

Здається, ще не встиг сказати, а вже косинка в неї на голові, а вже вона в голубій косинці – як волошка польова.

– Гарно? – питає, пританцьовуючи.

– Вам в усьому гарно, – бурчить.

А вже через кілька днів мати посилає Любомира до Калини – віднести та віднести їй слоїчок меду.

– Ти не бачиш, як вона змарніла? – мати йому. – Їй треба мед їсти, бо вона чорнобильська. Хай щодня закроплюється.

Любомир бере слоїчок меду – і повз їхню калину йде в хату під кручею.

– Ти вишиваєш? – питає, побачивши її поміж малъв за вишиванням. – Тобі мати передала меду, щоб закропилася.

А Калина, взявши мед та поставивши під мальвою, і так головою крутне, й так крутне, аби Любомир побачив, що вона – в голубій косинці. Він вдає, що не розуміє, чого вона головою крутить.

(Далі буде.)

Дискутуймо

7. Чи трапилися тобі в прочитаному уривку незнайомі слова?

Чи були серед них діалектні? Що робити, якщо цих слів немає в тлумачному словнику?

Як ти розумієш слова матері Любомира «**їй треба мед їсти, бо вона чорнобильська**»?

Як ти гадаєш, якого віку Калина та Любомир?

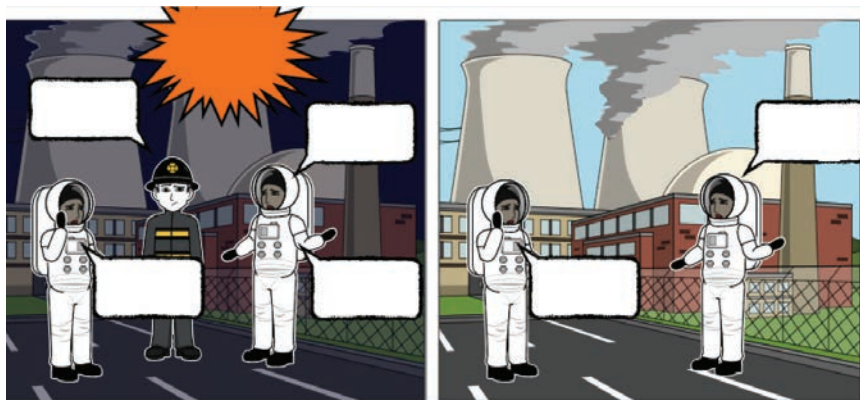

Творімо

8. Розглянь малюнки. Коли сталася аварія на Чорнобильській атомній електростанції? Чому цю аварію називають катастрофою? Що ще тобі відомо про цю подію?

Які емоції та почуття викликають у тебе подані зображення? Чому?

Про що розмовляють персонажі? Почергово розіграйте діалог.

Пишімо

9. Запиши числівники з довідки у відповідному місці в тексті. Які джерела можуть допомогти тобі уточнити інформацію?

_____ квітня 1986 року на
_____ реакторі Чорнобильської атомної

електростанції стався потужний вибух. Спалахнув реактор, у якому на той момент містилося близько _____

тонн ядерного палива – урану. Проте _____ дні світ нічого не знав про вибух.

Дія радіації поширилася на сто п'ятдесят п'ять мільйонів квадратних метрів території. Дві тисячі двісті дев'яносто три українських міста й селища забруднено радіоактивними речовинами.

Мешканців _____ населеного пункту України було евакуйовано до кінця літа 1986 року. Понад _____ рятувальників брали участь у ліквідації наслідків катастрофи.

Уже більше як _____ років минуло від моменту аварії на Чорнобильській АЕС. Проте _____ видів тварин, птахів і риб, тисяча двісті видів рослин досі існують у «зоні відчуження», де через забруднення повітря, ґрунтів і вод заборонено мешкати людям.

За матеріалами Українського інституту національної пам'яті

Довідка: четвертому, два, двохсот, двадцять шостого, вісімдесяти одного, тридцять, двісті сорок тисяч, чотириста.

Досліджуймо

10. Переглянь відеокліп британського рок-гурту «Пінк Флойд» (Pink Floyd), знятий у Прип'яті поблизу ЧАЕС, за QR-кодом.

Чому відео умовно поділено на дві частини? Чим вони відрізняються?

Навіщо у відео поєднано фрагменти про життя міста до і після аварії?

Читаймо

11. Прочитай продовження твору Євгена Гуцала «Чорнобильська дівчина Калина» та з'ясуй, чим відрізнялися в поведінці Любомир і Калина.

– Чого ти весь час сидиш у квітнику? – питає Любомир. – Побігаймо по нашому селу, я тобі покажу щось.	
---	--

- Хіба у вашому селі є щось цікаве?
- О! Ходімо на річку, я тобі покажу качині гнізда.
- А що в тих качиних гніздах?
- Ну... Качки там сиділи, каченят висиджували!

Калина водить голкою з ниткою, вишиває на шматині білого полотна.

- Сам піди подивися, а мені розкажеш.
- Як я тобі розкажу? Це треба самій дивитися...

Я тебе посаджу на човен, попливемо на човні!

– А ти не вмієш розказувати? Подивишся – й розкажеш. Бо мені чомусь не хочеться. Нецікаво.

– Ти що, стара баба, щоб сидіти сиднем під хатою?..

І, розгнівавшись, тікає від неї. Бо ж так хотілося піти з Калиною до річки, сісти в човен, пошукати в очеретах качині гнізда. Бо як можна розповісти про них? Качині гнізда треба самому дивитися своїми очима.

Гм, а що б таке нагледіти, щоб потім їй розказати? Бо Калині чомусь не ходиться, а лиш сидиться під хатою, й справді змарніла з лиця, і в очах її прозорий сум. Ото й бачить стільки літа, скільки літа в баби Явдохи під хатою...

Либонь, не так багато минуло часу, як дивиться Калина – Любомир уже вихором летить назад:

- Гайда, побігли!
- Куди?

– Та хутчій, хутчій! – нетерпеливиться йому. – Я прибіг до річки, а там гуси й качки, а отако віддалік, на плесі, двоє лебедів! То побігли дивитися лебедів!

Калина поволі зводиться з ослінчика, нарешті ладна бігти з Любомиром до річки. Але скоро в'яне з лиця – і вже їй нікуди не хочеться.

- То й що з того, що лебеді? – каже.
- Подивишся, дуже славні, я сам ще не бачив.
- Може, вони вже полетіли, а я марно подамся до річки.

– Але ж це лебеді! – аж витріщається Любомир. – Чогось вони залетіли до нас, ходімо.

- Вони вже полетіли.

– Ех ти! – Ніяк не годен второпати, чому їй не хочеться до річки, щоб поглянути на білосніжних лебедів. – Більше до нас не прилетять, а ти...

Усмішка на її тихому лиці тане, наче торішній сніг...

(Далі буде.)

Дискутуймо

12. Як ти розумієш думку Любомира «Ото й бачить стільки літа, скільки літа в баби Явдохи під хатою...»?

Чому Калина відмовлялася бігати по селу та йти до річки з Любомиром?

Що означають слова Любомира «Качині гнізда треба самому дивитися своїми очима»?

Які емоції викликало в тебе порівняння «Усмішка на її тихому лиці тане, наче торішній сніг...»?

Досліджуймо

13. Чи можуть у словах автора ховатися слова персонажа? Підкресли в тексті всі слова Любомира. Там, де вони подані реплікою, на берегах скорочено напиши: *репл.* А там, де Любомир не промовляє вголос, а лише думає, на берегах скорочено напиши: *дум.*

Пишімо

14. 1. Випиши з уривка три речення, різні за метою висловлювання:

(питальне) _____

(розповідне) _____

(спонукальне) _____

2. Випиши з уривка три вигукі:

15. Прочитай продовження твору Євгена Гуцала та з'ясуй, хто знає більше про Чорнобильську аварію: Любомир тоді чи ти сьогодні.

Ех, Калино, й чому ти така чудна? Й що з тобою коїться? І що б таке придумати, аби ти захотіла, аби не відмовилась?

– Ще занеси горнятко меду своїй чорнобильській невісточці, – якось каже мати, – бо марніє й марніє. Треба їй лікуватись, а баба Явдоха нездужає сама завести онуку в лікарню. Скоро дозріє наша калина, то занесеш їй спілих ягід.

Принісши горнятко меду, Любомир каже дівчині:

– А над яром каштан зацвів!

– Бреши! – заперечує. – Каштани цвітуть весною, а скоро осінь.

– Весною цвів, а це вдруге. Не віриш – ходімо подивимся.

– Так я тобі й повірила – це ти мене хочеш виманити.

– Ось зараз візьму на руки – й понесу.

– Куди?

– А до каштана. Щоб ти подивилася – цвіте.

Й несподівано Калина починає плакати.

– Чого ти плачеш? – сторонівши, питає Любомир.

– Не знаю. Сльози самі течуть...

Чому ж вона йти не хоче й не може? Він би справді взяв її на руки – й поніс. До отого каштана, що вдруге цього року зацвів.

– А в нас під хатою дозріває калина, – каже він. – Поможеш ламати кетяги?

– Поможу...

Чудне коїться з Любомиром: увесь час думає чомусь про неї, стоїть перед його очима – як жива, в голубій косинці. Вже багато наслухався балачок і про Чорнобиль, і про чорнобильських людей, то знає про це велике горе. І Калина така хоровета – з тієї самої причини. Кажуть мати з бабою, що то в неї кров порчена стала, а коли порчена кров, то й світ білий не милий, то й жити не хочеться. Кажуть мати з бабою, що якби їй усю кров поміняти – полегшало б, як удруге б на світ народилася. Ото їй харчі всякі здорові треба. А хіба у них молоко здорове чи ягоди здорові? Все тепер перевелось, боїшся їсти з городу картоплю чи буряк, боїшся пити воду з криниці, бо й з дужої людини станеш недужою, а хворій мало чим пособиш.

– А ягоди нашої калини допоможуть їй? – питає Любомир.

– Мають допомогти, калина завжди помічна...

Думається й думається про неї, і хоч би куди пішов чи щось побачив – розмовляє з нею, розказує їй.

(Далі буде.)

Пишімо

16. Уяви, що на радіо готується вистава за оповіданням Євгена Гуцала, яка має вийти в ефір у День пам'яті Чорнобильської трагедії. Напиши анонс (5–6 речень) цієї радіовистави.

Творімо

17. Попрацюйте в парах. Уявіть, що вас запрошено до участі в радіовиставі, про яку йшлося вище. Підготуйтеся до аудіозапису одного з діалогів Любомира й Калини (на вибір). Доберіть музичний супровід, який може передувати діалогу або завершувати його. Зробіть аудіозапис. За потреби зверніться по допомогу до дорослих.

Читаймо

18. Прочитай продовження твору Євгена Гуцала «Чорнобильська дівчина Калина» та з'ясуй, чому Калина поїхала до Києва.

Любомир біжить до Калини, бо де вона, де? Сідає на ослінчику поміж мальв, сидить і сидить. І весь час перебирає в руках намисто. Цей червоний разок знайшов на узбіччі дороги, хотів віддати Калині, як же тепер?..

І чіпляє намисто на деревцяті на своєму обійсті. Йде Любомир мимо деревцяті – мовби Калина проводить його чи зустрічає.

А мати якось туманного ранку, по-осінньому студеного:

– Любомире, сьогодні обламуватимемо нашу калину, чуєш? Не має моєї чорнобильської невісточки, а то вона допомогла б нам.

– А де вона?

– Хіба не знаєш? Занедужала, кров у неї хвора, то баба Явдоха повезла онуку в лікарню до Києва. Ой, горе наше велике...

В Любомира терпне душа: от чому хата в баби Явдохи на замку!

Ховаючи від матері зажурені очі, біжить надвір, ховається в малиннику. Заплющується, затуляє долонею очі, а коли розплющується – бачить матір, що з великим лозовим кошем іде до калини обламувати червоні кетяги. Не тямлячись, вискакує з малинника, стає з розчепіреними руками перед кущем.

– Не ламайте!

Мати здивовано дивиться на розпашілого сина.

- А що це з тобою, дитино?
- Мамо, не ламайте, не треба!
- Та що з тобою? Дозріли ягоди, пора облямувати... Це ти на-
мисто почепив на дерево? – приглядається до разка на стовбурі.
- Я почепив! Я почепив...
- Як дівчині?
- Як дівчині! Як дівчині, – аж захлинається Любомир.
- А я й не бачила досі.
- Почекаймо Калину з лікарні, тоді обламаємо. Хай видужує...
- Це така в тебе калина? Дорога така?
- Дорога така...

Журно зітхнувши, мати йде собі, а Любомир, схлипуючи, сідає під калиною, що сяє червоними ягодами та разком червоного намиста. Наче дівчина. Чорнобильська дівчина Калина. Мати ставить лозового коша в сінях, дивиться в хатнє вікно. Й зітхає ще журливіше. Бо, похнюпивши голову, сидить її Любомир на землі, під деревом, а те дерево в ягодах та в намисті – як дівчина.

Як чорнобильська дівчина Калина.

Дискутуймо

19. Чому Любомир не зміг знайти Калину?
Чому хлопчик не дав матері зривати ягоди калини з куща?
Чому автор так і не розповів, чи повернеться Калина з лікарні?

Пишімо

20. Обери одного з персонажів оповідання: Калина, бабуся Явдоха, мама Любомира, Любомир. Поміркуй, що може розповісти той чи інший персонаж про описані події. Склади план та напиши переказ оповідання від імені обраного персонажа.

Пригадаймо

1. Чим складне речення відрізняється від простого?
2. Яку аварію називаємо катастрофою?
3. Як слова автора можуть містити слова персонажа?
4. Чи може читач знати більше за персонажа?
5. Навіщо автор вдається до відкритого фіналу твору?